

A könyv erőssége, hogy bár a szerző bevallottan kvantitatív kutató, nem fogja pártját egyik paradigmának sem, mindkét kutatási megközelítést objektíven ismerteti, részletesen és következetesen végigviszi a módszerek, eszközök pozitív és negatív oldalainak elemzését. A folyamatos utalás a kezdő kutatók lehetséges problémáira könnyebbé teszi mind az ő dolgukat, mind a velük foglalkozó módszertan tanárok dolgát, hiszen Dörnyei több évtizedes kutatói tapasztalatára és igen széleskörű szakirodalmi áttekintésére támaszkodhatnak.

Összefoglalásul elmondhatjuk, hogy a könyvet haszonnal forgathatják kezdő kutatók, szakdolgozatukat író hallgatók, kutatásmódszertant oktatók és az érdeklődő (nyelv)tanárok is, hiszen a szöveget nem terheli túl szakzsargon, a kulcsterminusok-

ra azonnal magyarázatot kapunk és a további problémák is szisztematikusan megvilágosodnak előttünk. Bár sok mű íródott már ebben a témakörben (egy-egy részterületre koncentrálna vagy átfogóan ismeretve a kutatómódszertan területét), kijelenthetjük, hogy ez az egyik legolvasmányosabb és leginkább közérthető összefoglaló munka a piacon.

Dörnyei Zoltán: *Research Methods in Applied Linguistics – Quantitative, qualitative and mixed methodologies*. (Kutatásmódszertan az alkalmazott nyelvtudományban – kvantitatív, kvalitatív és kevert metodológiák.) Oxford University Press, Oxford.

Mezei Gabriella

ELTE, Neveléstudományi Doktori Iskola,
Nyelvpedagógia Program

Papp Ferenc olvasókönyv

Papp Ferenc akadémikus (1930–2001) kiemelkedő szerepet játszott a 20. század második felének magyar nyelvtudományában.

Kiefer Ferenc *Megemlékezések. Papp Ferenc* címmel a Magyar Tudomány 2002/2-es számában megjelent nekrológiában írta róla: „A magyarországi és nemzetközi russisztika és alkalmazott nyelvészet kimagasló alakja, a magyar számítógépes nyelvészeti kutatások megindítója. Cikkeiben, tanulmányaiban (számuk meghaladja a kétszázat), akárcsak könyveiben, eleinte orosz filológiával illetve a transzformációs elemzés orosz nyelven történő alkalmazásával foglalkozik, később azonban általános és magyar nyelvészeti kérdések felé is fordul, s egyidejűleg a matematikai nyelvészetre specializálódva megveti a hazai számítógépes kutatások alapját. Igen értékesek azok a kezdeményezései is, amelyek a gépi nyelvészetnek a nyelvtörténetben való alkalmazását illetik. Tanulmányaiban a nyelvtudomány legkülönbözőbb kérdéseire szolt hozzá: foglalkozott hangtannal, alaktannal, mondattannal, a gépi fordítás kérdéseivel, a nyelvoktatás különböző szem-

pontjaival, lexikográfiai kérdésekkel, orosz-magyar kontrasztív nyelvészettel, és korát megelőzve már a 70-es években a mindennapi nyelvhasználat pragmatikai elemzésével”.

A Papp Ferenc olvasókönyvet forgatva nem egy kutatási témát feldolgozó tanulmánykötetet tartunk a kezünkben, hanem egy nyelvész életművéből szemezgetett tanulmányok gyűjteményét, amelyek a magyar nyelvészet, a russisztika, a számítógépes nyelvészet és az alkalmazott nyelvészet területeit érintik. A szövegek kiválasztását Papp Ferenc tanítványai és volt munkatársai végezték, akik a szerkesztő, Klaudy Kinga szavával élve „örökbe fogadták” azt a tanulmányt, amely pályafutásukra a legnagyobb hatást gyakorolta. Ezeket az írásokat gépre vitték és bevezetővel látták el. Már a kiválasztás módjából is adódik, hogy a tanulmánygyűjtemény nem nyújt átfogó képet Papp életművéről, de nem is ez volt a cél. A szövegek nagy része az 1960-as évekből származik,

amely jelzi, hogy a kiváló nyelvtudós ebben a korszakban íródott tanulmányaival hatott leginkább pályatársaira és tanítványaira. Az írások időrendi és nem tematikus sorrendben követik egymást. A könyv Kiefer Ferenc gondolataival kezdődik, majd Klaudy Kinga szerkesztői előszavával folytatódik. A kötet fő része huszonöt nyelvészeti tanulmányt tartalmaz az öt „örökbe fogadó” nyelvész bevezetőjével együtt, a *Függelékbe* pedig öt, nem szigorúan nyelvészeti témájú írás került. A mű Papp írásainak válogatott bibliográfiájával zárul, amelyet Bolla Kálmán állított össze.

Az értekezések általában 8–10 oldalasak, helyenként hosszabbak; terjedelmi okok miatt csak néhány tanulmányt emelhattünk ki recenzálásra ezek közül. Az *Algoritmus* című írás – amelynek bevezetője É. Kiss Katalin tollából született – az algoritmus fogalom definiálásával kezdődik, amelyhez a szerző az *Új Magyar Lexikon*, illetve Kalmár László

matematikus meghatározását hívta segítségül. Papp itt megállapítja, hogy egyik definíció sem tökéletes, majd megadja az általa helyesnek tartott változatot. Az algoritmus fogalom ismertetéséhez az osztás példáját hozza fel, így minden laikus számára érthető módon magyarázza annak jelentését. Átveszi Markov – az algoritmusok kidolgozója – azon gondolatát, mely szerint az algoritmusoknak a következő jellemzőkkel kell rendelkezniük: meghatározottság, tömegesség és eredményesség. Világos összefoglalót kaphatunk az algoritmusok nyelvészeti alkalmazásának lehetőségeiről, kiemelve, hogy ezek során találkozhatunk olyan for-

mákkal, amelyekre nem alkalmazható az algoritmus – ezeket nevezzük kivételeknek. Az algoritmusok segítségével leírhatjuk például az egyes tájnyelvi jelenségeket vagy akár a magyar helyesírás összes szabályának rendszerét. A tanulmány befejezőseként a fordítás műveletét vizsgálja a szerző, amely ugyancsak leírható egy bonyolult algoritmussal. Így jut el Papp a matematikától a gondolkodó gépek elméletéig azzal a végkövetkeztetéssel, hogy az algoritmusok kidolgozása oly aprólékos munka eredménye, amely hozzásegíti az embert ahhoz, hogy „foghíj nélkül dolgozzon”.

A *Kód* című tanulmányt Tóth Etelka bevezetője kíséri, aki kiemeli, hogy az írás fő értékét egyrészt a kód fogalmának egyszerű és didaktikus megvilágítása adja mind szemantikai, mind pedig szemiotikai oldalról, másrészt igen figyelemreméltó Pappnak a kód mibenlétéről adott magyarázata az információátadás folyamatában. E tanulmányban is előkerül a gondolko-

dó gépek álma, amely Papp oly sok írásának háttérében felsejlik. Az optimális kód keresése közben a szerző rávilágít egy nagyon életszerű problémára, a zaj jelenlétére a kódot továbbító csatornában. A küldeményhez ez a zaj hozzácsapódik, s így lehetetlenné teszi egy „optimális” kód használatát. Ezért van szükség a legtöbb kód esetében terjengősségre, azaz redundanciára, amely zajállóvá teszi a kódot. Papp ezt újfent olyan hétköznapi példával világítja meg, mint az összegyűrt, tépett, piszkos papírlapra írott szöveg, amelynek az üzenetét mégis értjük, köszönhetően a természetes nyelvek nagyfokú terjengősségé-

A Papp Ferenc olvasókönyvet forgatva nem egy kutatási témát feldolgozó tanulmánykötetet tartunk a kezünkben, hanem egy nyelvész életművéből szemezgetett tanulmányok gyűjteményét, amelyek a magyar nyelvészet, a russzisztika, a számítógépes nyelvészet és az alkalmazott nyelvészet területeit érintik. A szövegek kiválasztását Papp Ferenc tanítványai és volt munkatársai végezték, akik a szerkesztő, Klaudy Kinga szavával élve „örökbe fogadták” azt a tanulmányt, amely pályafutásukra a legnagyobb hatást gyakorolta.

nek. De példaként hozza fel a természetes és a mesterséges megtermékenyítés esetét is. Az írást a kód folyamatos változásának gondolatával zárja, amely szükségszerű éppúgy, mint az egyedfejlődésben a természetes szelekció és a folyamatos alkalmazkodás a változó környezeti hatásokhoz.

A *Modell* című tanulmány É. Kiss Katalin bevezetőjével került a kötetbe. A tanulmányt olvasva megvilágosodik bennünk, hogy a tudományos kutatások nem képzelhetők el modellalkotás nélkül, hiszen a valóság ezek nélkül nem vizsgálható. A modell elvont fogalma letisztult az olvasó előtt. Betekintést nyerhetünk a modellalkotás alapelveibe, megtudjuk, miben kell, és miben nem kell egy modellnek hasonlítania a valóságra. A szerző a nyelv működését, felépítését is a modelleken keresztül vizsgálható jelenségek közé sorolja. Papp bevezet Kulagina deskriptív matematikai nyelvmodelljébe és Chomsky generatív modelljébe, valamint a saját fonéma-rendszer modelljébe, mint a nyelvi részjelenségek modellálásának mintapéldájába is. Említést tesz még Rozencvejg modelljéről, aki kétnyelvűséggel kapcsolatos kutatásainak eredményeit foglalja így össze, a rendszerek interferenciájára alapozva. Az írás záró gondolata: „A modell – a tudomány metaforája”, amelynek segítségével egyre jobban megismerhetjük kutatásunk tárgyát, az emberi nyelvet.

Mihalovics Árpád bevezetőjével került a kötetbe a *Pragmatika, nyelvtudomány, nyelvoktatás* című írás, amely a többi tanulmányhoz képest viszonylag későn, 1986-ban született. A szerző célja itt az volt, hogy megismertesse az olvasót a pragmatika nyelvtudományi diszciplínájával, amely akkoriban még kevésbé volt ismert. Ezért sorolhatjuk ez a tanulmányt a tudományos-népszerűsítő irodalomhoz.

Papp Ferenc átveszi az *Idegen szavak és kifejezések szótárából* a pragmatika címszó alá tartozó meghatározást, majd több tanulmányában előforduló tanpéldáját hozza elő a pragmatika mint szemiotikai tudományág szemléltetésére. Ebben a példában azt figyelhetjük meg, hogy a jelzőlámpák milyen hatást gyakorolnak a moszkvai és a budapesti közlekedés résztvevőire. A második rész a beszédettek pragmatikai értelmezéséről szól, ezután pedig az indirekt beszédaktusok elemzése következik. E tanulmány is bizonyítja, hogy emberközeli példákkal könnyen lehet szemléltetni a nyelvtudományt, amely így közelebb kerül a hétköznapi emberhez is.

Az ismertetett írásokon kívül találhatunk még a mondattannal, a jelentéstanal, az írástanítással, a betűvel és még sok más, napjaink nyelvészeti kutatásait és a nyelv- és kommunikációoktatást meghatározó témával foglalkozó tanulmányt. A kötet nemcsak széleskörű betekintést nyújt a nyelvészet pár évtizeddel ezelőtti állapotába, de minden írás magában hordozza azokat az előremutató gondolatokat, amelyeket a nyelvészek csak évtizedekkel később vettek alapos vizsgálat alá. Utalásaival, problémafelvetéseivel megalapozza a mai nyelvészek feladatait, gondolatmenetei, hétköznapi példái és hasonlatai a ma kutatóinak, és az anyanyelvet és idegen nyelveket oktatóknak egyaránt hasznos útmutatóul szolgálnak.

Klaudy Kinga (szerk., 2006): *Papp Ferenc olvasókönyv. Papp Ferenc válogatott tanulmányai*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Czékmán Orsolya

Pannon Egyetem, BTK –
Hódmezővásárhely, Németh László Gimnázium és
Általános Iskola